

कार्यभेदात्तद्वयंकल्प्यतइत्याह बुद्धिरिति बुद्धिःअतीवआत्मानुगाअत्यंतआत्मनासहतात्म्यंभ्रात्रालोहपिडइवाग्निना अतःसाआत्मचैतन्यानुविद्धा उत्पातेनउल्कात्यादिना विधीयतेवशीक्रियते तथा चोत्पातवत्याअनुगतआत्मापितुत्पातवान्जलचंद्रचांचल्यन्यायेनभवति एतेनबुद्ध्यात्मनोरन्योन्याध्यासोदर्शितः इममेवाश्रित्यतार्किकास्तयोर्धर्मभिर्भावमुपयंति ननुअध्यस्यंतामुपहितेषुपाधिधर्माःघटाकाशेइवघटगतिःननुविपरीतमपि घटेआकाशगतस्यास्पर्शत्वादेरदर्शनादित्याशंक्याह तदाश्रिताहिसाक्षेयेति प्रसिद्धंहिआत्मचैतन्यंबुद्ध्याआश्रितंअतएवबौद्धाबुद्धिरेवचेतनेतिवदंति घटशब्दोयमितिदृष्टांतेपिशब्दवत्त्वस्याकाशधर्मस्यघटेध्यासदर्शनात् ननुअत्रान्योन्यास्मिन्नन्योन्याधर्मयोरेवाध्यासउतधर्मिणोरपि आद्येधर्मिणोःसमसत्वेनद्वैतापत्तिः अत्येद्वयोरपिमिथ्यात्वापत्त्याशून्यशेषतापत्तिरित्याशंक्याह बुद्धिस्तस्यैषिणीभवेदिति बुद्धिःस्वरूपसित्स्थिर्यर्थमात्मानमधिष्ठानमिच्छतिरज्जूरुइवरज्जुं तथाचधर्माणामेवान्योन्याध्यासोनुधर्मिणोः शुक्तौरजतस्येवरजतेशुक्तेरध्यासाभावात् अतो नोक्तदोषद्वयप्रसंगः ॥२५॥ ननुआपद्यताद्वैतंनतुसर्वप्रमाणसिद्धायाबुद्धेर्मिथ्यात्वंकुशक्यमित्याशंक्याह बुद्धिरुपद्यतेकार्यादिति विषयेद्वियसंयोगादेः कार्यानुबुद्धिरुपद्यतेतन्निवृत्तौनिवर्ततइतिबुद्धेरनित्यत्वंप्रसिद्धं नित्या

सर्पउवाच बुद्धिरात्मानुगातीवउत्पातेनविधीयते ॥ तदाश्रिताहिसाक्षेयाबुद्धिस्तस्यैषिणीभवेत् ॥ २५ ॥ बुद्धिरुपद्यतेकार्यान्मनस्तत्पन्नमेवहि ॥ बुद्धेर्गुणविधानेनमनस्तद्गुणवद्भवेत् ॥ २६ ॥ एतद्विशेषणंतातमनोबुद्ध्योर्दंतरं ॥ त्वमप्यत्राभिसंबुद्धःकथंवामन्यतेभवान् ॥ २७ ॥ युधिष्ठिरउवाच अहंबुद्धिमतांश्रेष्ठशुभाबुद्धिरियंतव ॥ विदितंवेदितव्यंतेकस्मात्समनुवृच्छसि ॥ २८ ॥ सर्वज्ञत्वांकथंमोहआविशत्स्वर्गवासिनं ॥ एवमद्भुतकर्माणमितिमंसंशयोमहान् ॥ २९ ॥ सर्पउवाच सुप्रज्ञमपिचेच्छुरसृष्टिर्मोहयतेनरं ॥ वर्तमानःसुखेसर्वोमुत्थतीतिमतिर्मम ॥ ३० ॥ सोहमैश्वर्यमोहेनमदाविशेयुधिष्ठिर ॥ पतितःप्रतिसंबुद्धस्त्वांतुसंबोधयाम्यहं ॥ ३१ ॥ कृतंकार्यमहाराजत्वयाममपरंतप ॥ क्षीणःशापःसुकृच्छ्रोमेत्वयासंभाष्यसाधुना ॥ ३२ ॥

नित्ययोश्चात्मबुद्ध्योर्नधर्मभिर्भावःसित्स्थिति घटेयावद्रूपाभावस्यादर्शनेनात्मनियाम्बुद्ध्याभावलक्षणस्यमोक्षस्यासिद्धेः नापिसंयोगः सहिउभयकर्मजोवाऽन्यतरकर्मजोवामल्लयोःपक्षिदक्षयोर्वादृष्टः नचविभ्रुनाआत्मनातादृशःसंयोगोबुद्धेरस्ति आकाशेनेवघटस्य यत्तुतयोरपिसंयोगमभ्युपगच्छंतितदुक्तिशून्यंपरिभाषामात्रं तस्माद्रज्जूरगयोरिवानिर्वचनीयस्तयोःसंबंधइतिरज्जुवदाल्मानित्योरज्जूरगवदाविर्भावतिरोभाववतीबुद्धिर्मिथ्येतियुक्तमुत्तरयामः नन्वेवंबुद्धेराकस्मिकत्वेतद्वर्माणान्दुःखादीनामप्याकस्मिकत्वापाताकृतनाशाकृताभ्यागमस्तदवस्थएवेत्याशंक्याह मनस्तत्पन्नमेवहीति बुद्धेर्नशेषि तज्जन्यवासनांतुसंतानात्मकंमनोस्तेव ततश्चपूर्ववासनयाबुद्धिरुपद्यतेबुद्ध्याचवासनाविवर्धतइतिअनादिरनंतचैषाबुद्धिवासनयोर्बीजांकुरवस्तंतिः तदेतदाह बुद्धेरिति गुणविधानेनसुखाद्याकारपरिणामधारणेन गुणविधिर्नास्तीतिपाठेगुणविधिरुपादानत्वेनास्ति किंतुपादेयत्वमेव मनस्तुपादानं पटंतुवदनयोर्भेदइत्यर्थः तद्गुणवत्तद्वासनायुक्तं ॥ २६ ॥ विशेषणंब्यावर्तकं तस्मात्कार्यभेदान्मनोबुद्ध्योर्भेदस्तेनचवासनाबीजनाशान्संसारंकुरो न जायतइतिसिद्धं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ जातमपिज्ञानमैश्वर्यजाद्वर्प्यन्नश्यतीतिज्ञाततत्त्वोपिशमादीनाश्रयेदितिशेषयथात्म्यं ॥ ३१ ॥ ३२ ॥